

Ժան-ժակ Ռուսոն հայոց քաղաքական ու կրթական արդիականացման ճանապարհին

Մատենագիտություն

Արխիվային նյութեր

1. Գրականության և արվեստի թանգարանում (ԳԱԹ), Ատոմ և Նվարդ Տերոյենցի ֆոնդ, գործ 46:
2. Մրմըրեան, Յարութին, *Դաշն ընկերական*, ՅԱԱ, ֆ. 862, ց. 1, գ. 699:

Գրքեր

1. Աբովյան, Խաչատուր, *Երկերի լիակատար ժողովածու*, հ. 4 (Երևան: ՀՍՍՌ ԳԱ, 1947):
2. Ազատյան, Վարդան, *Արվեստաբանություն և ազգայնականություն: Միջնադարյան Հայաստանի և Վրաստանի արվեստները 19-20-րդ դդ. Գերմանիայում* (Երևան: Ակտուալ արվեստ, 2012):
3. Ազատյան, Վարդան, *Ուլքեր արեցին հեղափոխությունը* (Երևան: Հովհաննիսյան ինստիտուտ, 2019):
4. Աղայան, Ղազարոս, *Երկերի ժողովածու*, հ. 1, 2, 3, 4 (Երևան: Հայպետհրատ, 1962, 1962, 1963, 1963):
5. Ավդալբեգյան, Թադևոս, *Հայագիտական հետազոտություններ* (Երևան: ՍՍՀ ԳԱ, 1969):
6. Բասքալ, *Խորհրդածութիւնք Բասքալայ ի վերայ աստուածաբանական և իմաստասիրական նիւթոց և յապացոյց ճշմարտութեան քրիստոնէական սուրբ հաւատոց* (Կ. Պոլիս: Սյուհենտիսյան, 1844):
7. Երիցեանց, Աղէքսանդր, *Պատմութիւն 75-ամեայ գոյութեան Ներսիսեան հայոց հոգեւոր դպրոցի, որ ՚ի Թիֆլիզ (1824-1899 թ.)*, հ. Ա (Թիֆլիզ: Մարտիրոսեանց, 1898):
8. Զօրայեան, Նիկողայոս, *Վարժութիւն ընթերցանութեան ի պէտս դպրոցաց* (Կոստանդնուպօլիս: Յովհան Միւհենտիսեան, 1851):
9. Էդիլյան, Գուրգեն, *Խաչատուր Աբովյանի կյանքն ու գործունեությունը* (Երևան: ՎՄՎ-Պրինտ, 2020):
10. Ինճիճեան, Ղուկաս, *Դարապատում*, հ. 7, մաս 1 (Վենետիկ: Սուրբ Ղազար, 1827):
11. Լեո, *Երկերի ժողովածու*, հ. 6 (Երևան: Հայաստան, 1987):
12. Խոստիկյան, Միսաք, *Դավիթ Փիլիսոփան*, (կզմ.) Վարդան Ազատյան (Երևան: Հովհաննիսյան ինստիտուտ, 2020):
13. Կովդին, Անտոն, *Փիլիսոփայութիւն*, հ. Ա, Բ, Գ, Դ (Վենետիկ: Ստեֆանո Օրլանդո, 1750, 1750, 1750, 1751):
14. Հակոբյան, Պիոն, *Խաչատուր Աբովյան. կյանքը, գործը, ժամանակը (1809-1836)* (Երևան: ՍՍՀ ԳԱ, 1967):

15. Հակոբյան, Մ. Ն. և Ծերունյան Ժ. Մ. (կզմ.), «Ծաղիկ» (1861-1867) *հանդեսի մատենագիտություն* (Երևան: ՀՍՍՀ ԳԱ, 1983):
16. Հյուն, Դեյվիդ, *Հետազոտություն մարդկային ընթրնողության վերաբերյալ*, (թրգմ.) Վարդան Ազատյան (Երևան: Տիգրան Մեծ, 2003):
17. Հովհաննիսյան, Աշոտ, *Աբովյան* (Երևան: Պետհրատ, 1933):
18. Հովհաննիսյան, Աշոտ, *Նալբանդյանը և նրա ժամանակը*, հ. 1, 2 (Երևան: Հայպետհրատ, 1955, 1956):
19. Հովհաննիսյան, Աշոտ, *Դրվագներ հայ ազատագրական մտքի պատմության*, հ. 1, 2 (Երևան: ՍՍՌ ԳԱ, 1957, 1959):
20. Հովհաննիսյան, Աշոտ, *Իսրայել Օրին և հայ ազատագրական գաղափարը* (Երևան: Հովհաննիսյան ինստիտուտ, 2016):
21. Մամուրյան, Մատթեոս, *Երկեր* (Երևան: Հայաստան, 1966):
22. Մալխասեանց, Ստ., *Համառոտ պատմութիւն Ներսիսեան հոգեւոր դպրոցի եօթանասունեւհինգամեայ գոյութեան (1824-1899)* (Թիֆլիս: Կ. Մարտիրոսեանց, 1900)
23. Մրմըրեան, Յարութիւն, *Տասնեւհինգերորդ դար եւ Յովհ. Պրուսացի Տերոյենց* (Կ. Պոլիս: Ջարդարեան Եղբարք, 1908):
24. Նալբանդյան, Միքայել , *Երկերի լիակատար ժողովածու*, հ. 1, 2, 3, 4, 5, 6 (Երևան: ՍՍՀ ԳԱ, 1979, 1980, 1982, 1983, 1984, 1997):
25. Նալբանդյան, Միքայել, *Երկրագործութիւնը որպէս ուղիղ ճանապարհ*, (Paris: E. Thunot, 1862):
26. Ներսեսյան, Նորա, *Որբաքաղաք* (Երևան: Հովհաննիսյան ինստիտուտ, 2018):
27. Շավարշյան, Արշավիր, *Հայ մանկավարժներ*, հ. 1 (Երևան: Հայպետուսմանկհրատ, 1958):
28. Շավարշյան, Արշավիր (խմբ.), *Հայ մանկավարժներ: XIX-XX դդ.*, հ. Ա (Երևան: Հայպետուսումնկիրատ, 1960):
29. Ոսկանյան Ա., Աբրահամյան Լ., Բարխուդարյան Վ. և այլք (խմբ.), *Ինքնություն*, հ. 1 (Երևան: Կամար, 1995):
30. Ոսկանյան, Աշոտ (խմբ.), *Հայաստանը Եվրոպայի ճանապարհին*, (Երևան: ՀՀ արտգործ նախարարություն, Ֆրիդրիխ Էբերտ հիմնադրամ, Հումանիտար հետազոտությունների հայկական կենտրոն, 2005):
31. Չերգեշտյան, Լուսինե, «Սեռականության սահմանագիծը. կնոջ դերակատարության վերաիմաստավորումը 19-րդ դարի հայ պարբերական մամուլում» ըստ՝ *Սեռականությունը հայկական [համա]յտեքստերում*, Աննա Ժամակոչյան, Ժաննա Անդրեասյան, Արվի Մանուսյան (խմբ.) (Երևան: Սոցիոսկոպ, 2019):
32. Պատկանյան, Ռաֆայել, *Երկերի ժողովածու*, հ. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8 (Երևան: ՀՍՍՀ ԳԱ, 1963, 1964, 1966, 1966, 1968, 1973, 1974):
33. Ռուսո, Ժան-ժակ, *Էմիլ կամ դաստիարակության մասին*, հ. 1, 2, (թրգմ.) Սուրեն Տիրատուրյան (Երևան: Հայպետուսմանկհրատ, 1960, 1962):
34. Ռուսո, Ժան-ժակ, *Հասարակական դաշինքի մասին*, թրգմ. Աշոտ Բլբուլյան (Երևան: Ա. հ., 2000):
35. Ռուսո, Ժան-ժակ, *Հասարակական դաշինքի մասին*, թրգմ. Աշոտ Բլբուլյան (Երևան: Ա. հ., 2016):
36. Ռուսո, Ժան-ժակ, *Հասարակական դաշինքի մասին կամ քաղաքական իրավունքի սկզբունքները*, թրգմ. Հ. Գրիգորյան (Երևան: Ա. հ., 2014):
37. Սըվաճյան Հ., *Հրապարակախոսություն* (Երևան: Հայպետհրատ, 1960):
38. Սիմոնյան, Ցոլակ, *Ակնարկներ հայ դպրոցի և մանկավարժական մտքի պատմության* (Երևան: Երևանի համալսարան, 1971):

39. Սիմոնյան, Ցոլակ, *Հայ մանկավարժության պատմություն* (Երևան: Մանկավարժ, 2006):
40. Տեր-Գրիգորյան, Աշոտ, *Մանկավարժական դիմանկարներ* (Երևան: Լույս, 1987):
41. Տերտերյան, Արսեն, *Երկեր* (Երևան: Հայպետհրատ, 1960):
42. Տեմիրճիպաշեան, Եղիա, *Բառարան ֆրանսերեն-հայերեն* (Պէլյուր: Կ. Տօնիկեան եւ որդիք, 1983):
43. Օշական, Հակոբ, *Համապատկեր արեւմտահայ գրականութեան*, հ. 1 (Երուսաղէմ: Տպարան սրբոց Յակոբեանց, 1945)
44. Abrahamian, Levon, *Armenian Identity in a Changing World* (Costa Mesa: Mazda, 2006):
45. Annunziata, Alison Beth, *Sentimentalism Made Strange: Shklovsky, Karamzin, Rousseau*, Dissertation (Columbia University, 2013)
46. Anstey, Peter (խմբ.), *The Oxford Handbook of British Philosophy in the Seventeenth Century* (Oxford: Oxford University, 2013):
47. Ariew, Roger, *Descartes and the First Cartesians* (Oxford: Oxford University Press, 2014):
48. Auslander, Leora, *Cultural Revolutions: Everyday life and Politics in Britain, North America, and France* (Berkeley, Los Angeles: University of California, 2009):
49. Bacon, Francis, *Major Works*, (խմբ.) Brian Vickers (Oxford, New York: Oxford University, 2008):
50. Beecher, Johnathan, *Charles Fourier* (Berkeley, Los Angeles, London: University of California, 1986):
51. Benhabib, Seyla u Passerin, Mauriziood, Entreves, *Habermas and the Unfinished Project of Modernity* (Cambridge, MA: MIT, 1997):
52. Beiser, Frederick, *Enlightenment, Revolution, and Romanticism* (Cambridge MT, London: Harvard University, 1992):
53. Blum, Carol, *Rousseau and the Republic of Virtue: The Language of Politics in the French Revolution* (Ithaca, London: Cornell University, 1989):
54. Burson, Jeffrey, Ulrich L. Lehner (խմբ.), *Enlightenment and Catholicism in Europe: A Transitional History* (Notre Dame, Indiana: University of Notre Dame Press, 2014):
55. Cassirer, Ernst, Kristeller Paul Oskar, Randall John Herman (խմբ.), *The Renaissance Philosophy of Man*, (Chicago: The University of Chicago Press, 1954):
56. Cassirer, Ernst, *The Question of Jean-Jacques Rousseau* (New Haven, London: Yale University Press, 1989):
57. Cessario, Romanus, *A Short History of Thomism* (Washington: Catholic University of America, 2003):
58. Cobban, Alfred, *Rousseau and the Modern State* (London: Archon Books, 1964):
59. Daston, Lorraine, Stolleis, Michael (խմբ.), *Natural Law and Laws of Nature in Early Modern Europe: Jurisprudence, Theology, Moral and Natural Philosophy*, (Farnham, Burlington: Ashgate Publishing, 2008):
60. Decock, Wim, Raymaekers, Bart, Heyrman Peter (խմբ.), *Neo-Thomism in Action: Law and Society Reshaped by Neo-Scholastic Philosophy, 1880-1960*, (Leuven: Leuven University Press, 2021):
61. Delaney, James, *Rousseau and the Ethics of Virtue* (London: Continuum, 2006):
62. Dent, Nicolas, *Rousseau* (London, New York: Routledge, 2005):
63. Duke, George, George Robert (խմբ.), *The Cambridge Companion to Natural Law Jurisprudence*, (Cambridge, New York: Cambridge University Press, 2017):

64. Dunn, John, *The Political Thought of John Locke* (Cambridge, London, New York: Cambridge University, 1982):
65. Fergusson, David, *The Blackwell Companion to Nineteenth-Century Theology* (Singapore: Blackwell, 2010):
66. Finnis, John, *Natural Law and Natural Rights* (Oxford, New York: Oxford University Press, 2011):
67. Fitzpatrick, Martin, Peter Jones ἠμϋρ (ἡμϋρ.), *The Enlightenment World* (London, New York: Routledge, 2004):
68. Fourier, Charles, *Harmonian Man*, Susan Hanson (ἠρϋό.) (Garden City: Doubleday ἠ Co., 1971):
69. Gay, Peter, *The Enlightenment: An Interpretation*, h. 1 (New York: W. W. Norton ἠ Company, 1995):
70. Hall, John, *Rousseau: An Introduction to his Political Philosophy* (London, Basingstoke: Macmillan, 1973):
71. Hammer, Karl, *Goethe and Rousseau* (Lexington: The University of Kentucky, 1973):
72. Heafford, Michael, *Pestalozzi: His Thought and its Relevance Today* (London, New York: Routledge, 2017):
73. Hovhannisian, Richard, Payaslian Simon (ἡμϋρ.), *Armenian Constantinople*, (Costa Mesa: Mazda, 2010):
74. Howlett, John, *Progressive Education: A Critical Introduction* (London, New Delhi, New York: Bloomsbury, 2013):
75. Huizinga, J. H., *Rousseau: The Self-Made Saint* (New York: Grossman Publishers, 1976):
76. Hunt, Lynn, *Politics, Culture, and Class in the French Revolution* (Berkeley, Los Angeles, London: University of California, 2004):
77. Kelly, Aileen, *Views from the Other Shore* (New Haven, Connecticut: Yale University Press, 1999):
78. Kelly Aileen, *The Discovery of Chance: The Life and Thought of Alexander Herzen* (Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press, 2016):
79. Kiaer, Christina ἠ Naiman Eric (ἡμϋρ.), *Everyday Life in Early Soviet Russia: Taking the Revolution Inside* (Bloomington, Indianapolis: Indiana University, 2006):
80. Kohn, Hans, *Pan-Slavism* (New York: Vintage Books, 1960):
81. Kraye, Jill (ἡμϋρ.), *Cambridge Companion to Renaissance Humanism*, (Cambridge, New York: Cambridge University Press, 2004):
82. Lampert, E., *Sons against Fathers: Studies in Russian Radicalism and Revolution* (Oxford: Clarendon, 1971):
83. Lehner, Ulrich, *The Catholic Enlightenment* (Oxford; Oxford University, 2016):
84. Libaridian, Gerard, *Modern Armenia: People, Nation, State* (New Brunswick, London: Transaction Publishers, 2007):
85. *The Works of John Locke*, h. 8 (London: C. Baldwin, 1824):
86. Lyotard, François, *The Postmodern Condition: A Report on Knowledge*, (ἠρϋό.) Geoff Bennington ἠ Brian Massumi (Minneapolis: University of Minnesota, 1984):
87. Malia, Martin, *Alexander Herzen and the Birth of Russian Socialism* (New York: The Universal Library, 1965):
88. McGrade, Arthur (ἡμϋρ.), *Cambridge Companion to Medieval Philosophy* (Cambridge: Cambridge University Press, 2003):
89. McManners, John, *Church and Society in Eighteenth Century France*, h. 1 (Oxford: Clarendon, 1998)

90. Melzer, Arthur, *The Natural Goodness of Man: On the System of Rousseau's Thought* (Chicago, London: The University of Chicago Press, 1990):
91. Muthu, Sankar, *Enlightenment Against Empire* (Princeton, Oxford: Princeton University, 2003):
92. Nalbandian, Louise, *The Armenian Revolutionary Movement: The Development of Armenian Political Parties through the Nineteenth Century* (Berkeley, Los Angeles, London: University of California Press, 1963):
93. Offord, Derek, *Nineteenth-Century Russia: Opposition to Autocracy* (New York: Longman, 1999):
94. Offord, Derek, *Portraits of early Russian liberals: A study of the thought of T. N. Granovsky, V. P. Botkin, P. V. Annenkov, A. V. Druzhinin and K. D. Kavalin* (Cambridge, London, New York: Cambridge University Press, 2009):
95. O'Hagan, Timothy, *Rousseau* (London, New York: Routledge, 2003):
96. O'Malley, Andrew, *Children's Literature, Popular Culture, and Robinson Crusoe* (London, New York: Palgrave Macmillan, 2012):
97. Orwin, Clifford, Nathan Tarcov (ἡδύρ.) *The Legacy of Rousseau*, (Chicago, London: The University of Chicago Press, 1997):
98. Panossian, Razmik, *The Armenians: From Kings and Priests to Merchants and Commissars* (New York: Columbia University Press, 2006):
99. Pestalozzi, Johan Heinrich, *Leonard and Gertrude*, trans. by Eva Channing (Boston: D. C. Heath u Co., 1908):
100. Pilbeam, Pamela, *The 1830 Revolution in France* (London: Macmillan, 1994):
101. Porter, Dennis, *Rousseau's Legacy* (New York, Oxford: Oxford University, 1995):
102. Qvortrup Mads, *The political philosophy of Jean-Jacques Rousseau*, (Manchester, New York: 2003):
103. Rabow-Edling, Susanna, *Slavophile Thought and the Politics of Cultural Nationalism* (Albany: State University of New York, 2006):
104. Riasanovsky, Nicholas, *A Parting of Ways: Government and the Educated Public in Russia 1801-1855* (Oxford: Clarendon, 1976):
105. Rohatyn, D. A., *Naturalism and Deontology* (The Hague, Paris: Mouton, 1975):
106. Rosenblatt, Helena, Schweigert, Paul (ἡδύρ.), *Thinking with Rousseau From Machiavelli to Schmitt*, (Cambridge: Cambridge University Press, 2007):
107. Rosenblatt, Helena, *The Lost History of Liberalism: From Ancient Rome to the Twenty-First Century* (Princeton, Oxford: Princeton University Press, 2018):
108. Lauritsen, Holger Ross u Thorup, Mikkel (ἡδύρ.), *Rousseau and Revolution*, (London, New York: Continuum, 2011):
109. Rousseau, Jean-Jacques, *The Confessions and Correspondence, Including the Letters to Malesherbes*, (ἡδύρ.) Christopher Kelly (Hanover: University Press of New England, 1995):
110. Rousseau, Jean-Jacques, *"Discourse on Political Economy" and "The Social Contract"*, (ἡδύρ.) Christopher Betts (Oxford, New York: Oxford University Press, 1999):
111. Rousseau, Jean-Jacques, *Rousseau on Women, Love and Family*, Christopher Kelly and Eva Grace (ἡδύρ.) (Hannover: Dartmouth College, 2009):
112. Rousseau, Jean-Jacques, *The 'Discourers' and Other Early Political Writings*, (ἡδύρ.) Victor Gourevitch (Cambridge, New York: Cambridge University Press, 2019):
113. Mlikotin, Anthony (ἡδύρ.), *Western Philosophical Systems in Russian Literature: A Collection of Critical Studies* (Los Angeles: University of Southern California Press, 1979):

114. Schmid, Sylvia, *Pestalozzi's Teachings on Moral Education*, դոկտորական ատենախոսություն (Chicago: Graduate School, 1997):
115. Seidman, Trouille Mary, *Sexual Politics in the Enlightenment: Women Writers Read Rousseau* (Albany: State University of New York, 1997):
116. Skinner, Quentin, *Visions of Politics*, h. 1 (Cambridge, New York, Melbourne: Cambridge University, 2002):
117. Shanley, Brian, *The Thomist Tradition* (Dordrecht: Kluwer Academic Publishers, 2002):
118. Silvestrini, Gabriella, «Rousseau, Pufendorf and the eighteenth-century natural law tradition», *History of European Ideas*, 2010, № 3, էջ 280-301:
119. Smith, Thomas և Knapp, Clifford (խմբ.), *Sourcebook of Experiential Education Key Thinkers and Their Contributions* (New York, London: Routledge, 2011):
120. Starobinski, Jean, *Jean-Jacques Rousseau: Transparency and Obstruction*, Arthur Goldhammer (թրգմ.) (Chicago: Chicago University, 1971):
121. Tarcov, Nathan, *Locke's Education for Liberty* (Chicago, London: The University of Chicago, 1989):
122. Toews, John Edward, *Hegelianism: The Path Toward Dialectical Humanism, 1805-1841* (Cambridge, London, New York: Cambridge University Press, 1985):
123. van Geldern, Martin, Quentin Skinner (խմբ.), *Republicanism*, h. 1, 2 (Cambridge, New York, Melbourne: Cambridge University, 2002):
124. Wolker, Robert, *Rousseau: A Very Short Introduction* (Oxford; Oxford University, 2001):
125. Zekiyani, Boghos Levon, *The Armenian Way to Modernity: Armenian Identity Between Tradition and Innovation*, Specificity and Universality (Venice: Supernova, 1997):
126. Zenkovsky, Vasily, *A History of Russian Philosophy*, h. 1 (New York: Columbia University Press, 1953):
127. Герцен, Александр, *Собрание сочинений*, h. 5, 7 (Москва: Издательство академии наук СССР, 1955, 1956):
128. Замалеев, А. Ф. (խմբ.), *История русской философии* (Санкт-Петербург: СПбГУ, 2012):
129. Зеньковский, Василий Васильевич, *История русской философии* (Москва: Академический Проект, Раритет, 2001):
130. Златопольская, Алла (խմբ.), *Ж.-Ж. Руссо: pro et contra* (Санкт-Петербург: Издательство Русской христианской гуманитарной академии, 2005):
131. Итенберг, Б. С., *Россия и Великая французская революция* (Москва: Мысль, 1988):
132. Лосский, Н. О., *История русской философии* (Москва: Советский писатель, 1991):
133. Лотман, Юрий, *Избранные статьи*, h. 1, 2, 3 (Таллинн: Александра, 1992, 1992, 1993):
134. Руссо, Ж.-Ж., *Трактаты* (Москва: Наука, 1968):
135. Carola, L. Gottzmann և Petra, Hörner, *Lexikon der deutschsprachigen Literatur des Baltikums und St. Petersburgs* (Berlin, Boston: De Gruyter, 2011):
136. Erwand, Ter-Minassiantz, «Die Reform der armenischen Kirche und was sie der wissenschaftlichen Theologie Deutschlands verdankt,» ըստ` *Fünfter Weltkongress für Freies Christentum und Religiösen Fortschritt: Protokoll der Verhandlungen* (Berlin, Schöneberg: Verlag des Protestantischen Schriftenvertriebs, 1910-1911):
137. Frédéric, Godefroy, *Histoire de La Littérature Française Au XVIII e Siécle* (Paris: Gaume et Cie, 1877):

Հոդվածներ

1. «Աղջկանց կրթութեան անկատարութիւնը», *Ծաղիկ*, թիվ 67, էջ 36-38; թիվ 68, էջ 45-47:
2. «Չայն յառաջադիմութեան. բացառիկ հայր և ապագան», *Ծաղիկ*, 1864, թիվ 84, էջ 169-172:
3. «Կիններուն ազատումը», *Ծաղիկ*, թիվ 92, էջ 237-240:
4. «Նոր թերթ մը», *Ծաղիկ*, թիվ 92, էջ 245-247:
5. «Րիցար», *Հիւսիս*, թիվ 7, էջ 51-52:
6. «Ժան ժագ Ռուսօ», *Հայրենիք*, 3 յուլիս 1895 թ.:
7. «Պարտ եւ իրաւունք», *Արեւելեան մամուլ*, 1873, թիվ 4, էջ 163-167:
8. Գալստյան, Աննա, «Ադր Ադրյանի որբական կոմունիզմը», ըստ` <https://bit.ly/3wRdqUk>:
9. Դավիդով, Ի., «Ժան-ժակ Ռուսօ (մահական 160-ամյակի առթիվ)», *Կոմունիստ* (Բարու) 1938, թիվ 150, հուլիսի 2:
10. Զօհրապ, Գրիգոր, «Մեր աղջկանց վարժարանները», *Մասիս*, 1892, թիվ 3964, էջ 141-142:
11. [Էմե-Մարտեն] Է. Ս., «Աղջկանց կրթութեան անկատարութիւնը», *Ծաղիկ*, 1863, թիվ 67, էջ 36-38; թիվ 68, էջ 45-47:
12. Էմե-Մարթէն, «Աղջիկներու դաստիարակութեան մէջ քանի մը կարելոր փոփոխութիւններ», *Ծաղիկ*, 1864, թիվ 87, էջ 198-199:
13. Ժանլիս, Տիկին, «Ժանլիս Տիկին ու ժ. ժ. Ռուսոյ», *Արեւելք*, 1855, թիվ 11, էջ 343-346:
14. Ժուֆրուա, Թ., «Փիլիսոփայություն եւ հասարակական դատողութիւն», *Արեւելեան մամուլ*, 1871, թիվ 8, էջ 359-364; թիվ 9, էջ 416-420; թիվ 10, էջ 465-470:
15. [Իւթիւճեան, Ս. Բ.] «Կաթնատուութիւն և իր տեսակներն. 1. Կաթնատուութիւն մայրական», *Կիլիկիա*, 1868, թիվ 10, էջ 326-332:
16. Իւթիւճեան, Ս. Բ., «Տղաներուն առողջ մեծցնելու նոր դրութիւնները», *Կիլիկիա*, 1867, թիվ 4, էջ 129-140:
17. Լոք, «Դաստիարակութեան վրայ», թրգմ. Մ. Մամուրեան *Կիլիկիա*, 1860, թիվ 5, էջ 349-359; թիվ 6, էջ 431-439; թիվ 8, էջ 599-613; 1863, թիվ 1, էջ 16-32; թիվ 2, էջ 154-160; թիվ 11, էջ 845-868:
18. Խալդար, Գրիգոր, «Գրիգոր Խալդարս համարձակիմ....», *Ազդարար*, 1795, թիվ 14, էջ 546-548:
19. Կոստանդեան, Գ., «Մեթոտի վրայ», *Արեւելեան մամուլ*, 1878, թիվ 6, էջ 76-77; թիվ 8, էջ 125-133; թիվ 9, էջ 199-202; թիվ 12, էջ 323-327; 1879, թիվ 1, էջ 342-347;
20. Հակոբյան, Պ. Հ., «Նալբանդյանի անձանոթ ինքնագիրը», *Էջմիածին*, 1989, թիվ Ը, էջ 38-47:
21. Յարութիւնեան, Իս., «Զգացմունքների Աշխարհ», *Լումայ*, 1898, թիվ Ա, էջ 296-299:
22. Յարութիւնեանց, Իսահակ, «Ժան-ժակ Ռուսօն եւ իւր Էմիլը», *Լումայ*, 1903, թիվ 1, էջ 102-122:
23. Հովհաննիսյան, Աշոտ, «19-րդ դարի 50-60-ական թվականների արևելահայ հասարակական-քաղաքական հոսանքները», (ՀՍՍՀ ԳԱ) *Պատմա-բանասիրական հանդես*, 1965, թիվ 4, էջ 55-78; 1966, թիվ 1, էջ 33-62:
24. Հովհաննիսյան, Աշոտ, «Արևելահայերի մասնակցությունը Ռուսաստանի և Անդրկովկասի հեղափոխական շարժումներին (1860-70-ական թթ.)», (ՀՍՍՀ ԳԱ) *Պատմա-բանասիրական հանդես*, 1968, № 1, էջ 15-38:

25. Հովհաննիսյան, Աշոտ, «80-ական թվականների առաջին կեսի արևելահայ ազգային նարողնիկական խմբակները», *Բանբեր Հայաստանի արխիվների*, 1968, № 2, էջ 127-146:
26. [Մամուրյան, Մատթեոս] Նոյեմ, «Խղճի ազատութիւն», *Ծաղիկ*, 1863, թիվ 63, էջ 4-6; թիվ 64, էջ 13-16:
27. [Մամուրյան, Մատթեոս] Նոյեմի, «Մայրական գիտութիւն. քանի մը խօսք առ մայրս», *Արեւելեան մամուլ*, 1871, թիվ 2, էջ 49-50:
28. [Մամուրյան, Մատթեոս] «Ընտանիք», *Արեւելեան մամուլ*, 1873, թիվ, 6, էջ 257-261; թիվ 8, էջ 346-349:
29. [Մամուրյան, Մատթեոս] «Պ. Ռոման եւ Ֆրանսա», *Արեւելեան մամուլ*, 1874, թիվ 3, էջ 113-120:
30. [Մամուրյան, Մատթեոս] Շահնուր, «Թղթակցութիւն», *Արեւելեան մամուլ*, 1889, թիվ 9, էջ 206-210:
31. [Մամուրյան, Մատթեոս], «Ռ՞ր կտանի մեզ գիտութիւնը», *Արեւելեան մամուլ*, 1898, թիվ 10, էջ 361-368:
32. Նազարեանց, Ս., «Ֆրանսիական ռեվօլուցիայի պատճառքը», *Հիւսիսափայլ*, 1858, թիվ 4, էջ 278, 282-286:
33. Նազարեանց, Ս., «Մահացուցակ. հանգուցեալ Մանուշակ տիկնոջ Նազարեանց», *Հիւսիսափայլ*, 1864, թիվ 5, էջ 320-326:
34. Նալբանդեանց, Ս., «Մահացուցակ», *Հիւսիսափայլ*, 1858, թիվ 2, էջ 145:
35. Նալբանդեանց, Ս., «Նամակ Մեղուի խմբագրին», *Մեղու*, 1860, թիվ 119, էջ 273-276:
36. [Նալբանդյան, Միքայել] Ս. Շահբեգ, «Հրաշափառ խայտառակութիւն», *Մեղու*, 1860, թիվ 118, էջ 269-270:
37. Նիրվանեան, Ս., «Ժան-ժակ Րուսսօ», *Ազատամարտ*, 1912, սեպտեմբեր 6, սեպտեմբեր 14:
38. Շահնազարյան, Իրինա, «Հարատևող հնի և հավակնոտ նորի միջև. կենցաղի ու արվեստի արդիականացման փորձը 1920-ականների առաջին կեսին», ըստ՝ <https://bit.ly/3wYNyWP>:
39. [Զամուռճյան, Հովհաննես], «Վալմոնի կոմս և պարոն տը Լօզան», *Երեւակ*, 1857, թիվ 2, էջ 38-42:
40. [Զամուռճյան, Հովհաննես], «Այլ եւ այլք», *Երեւակ*, 1857, թիվ 16, էջ 128:
41. [Զամուռճյան, Հովհաննես], «Գիտութիւն Լեզուաց», *Երեւակ*, 1857, թիվ 21, էջ 257-260; թիվ 22, էջ 293-299:
42. [Զամուռճյան, Հովհաննես], «Հրեայ. Նորադանդներ», *Երեւակ*, 1858, թիվ 33, էջ 257-2257-267:
43. [Զամուռճյան, Հովհաննես], «Սկրտութեան վրայ վեճ մը», *Երեւակ*, 1858, թիվ 43, էջ 213-220:
44. [Զամուռճյան, Հովհաննես], «Նոր պսակուածներուն ժուժկալութիւնը», *Երեւակ*, 1859, թիվ 59, էջ 328-334:
45. [Զամուռճյան, Հովհաննես], «Տասնաբանեայ պատուիանք», *Երեւակ*, 1859, թիվ 62, էջ 58:
46. [Զամուռճյան, Հովհաննես], «Ապացոյցք Աւետարանական պատմութեան», *Երեւակ*, 1860, թիվ 85, էջ 3-10:
47. [Զամուռճյան, Հովհաննես], «Առակ բարոյական», *Երեւակ*, 1860, թիվ 87, էջ 104:
48. [Զամուռճյան, Հովհաննես], «Մեղուին հրատարակչին քանի մը խրատներ. Բ», *Երեւակ*, 1860, թիվ 95, էջ 331-337:
49. [Զամուռճյան, Հովհաննես], «Դեւերուն գոյութիւնը եւ չարութիւնը», *Երեւակ*, 1861, թիվ 113, էջ 137-143; թիվ 114, էջ 169-177; թիվ 115, էջ 209-216; թիվ 116, էջ 241-246;

- թիվ 117, էջ 273-279; թիվ 118, էջ 305-310; թիվ 119, էջ 337-343; էջ 369-376; 1862, թիվ 121, էջ 3-10; թիվ 122, էջ 33-42; թիվ 123, էջ 65-72; թիվ 124, էջ 97-104; թիվ 125, էջ 129-165; թիվ 126, էջ 161-165; թիվ 127, էջ 193-198; թիվ 128, էջ 225-233; թիվ 129, էջ 257-263; թիվ 130, էջ 289-295; թիվ 131, էջ 321-326; թիվ 132, էջ 353-366:
50. [Զամուռճյան, Հովհաննես], «Կրօնքը վերցուցենք տեղը ինչ դնենք», *Երեւակ*, 1861, թիվ 119, էջ 352-360; թիվ 120, էջ 378-384; 1862, թիվ 121, էջ 10-16; թիվ 122, էջ 43-51; թիվ 123, էջ 72-78; թիվ 124, էջ 104-111; թիվ 125, էջ 136-141; թիվ 126, էջ 166-173:
  51. [Զամուռճյան, Հովհաննես], «Ծնողասիրութիւն և շահասիրութիւն», *Երեւակ*, 1862, թիվ 121, էջ 27:
  52. Պաքօն, «Ուսմունք», *Ծաղիկ*, 1865, թիվ 110, էջ 383:
  53. Պաքօն, «Վրեժխնդրութիւն», *Ծաղիկ*, 1866, թիվ 118, էջ 444-445:
  54. Պաքօն, «Թշվառութիւն», *Ծաղիկ*, 1866, թիվ 121, էջ 472:
  55. Պաքօն, «Ամուսնութիւն և ազապութիւն», *Ծաղիկ*, 1867, թիվ 131, էջ 551-552:
  56. Պաքօն, «Իմաստութիւն անձնական», *Ծաղիկ*, 1867, թիվ 141, էջ 631-632:
  57. Պաքօն, «Սովորութիւն և դաստիարակութիւն», *Ծաղիկ*, 1867, թիվ 144, էջ 650-651:
  58. Ռուսօ Յ. Յ., «Իսիղճ մտաց», *Մեղու*, 1858, թիվ 9, էջ 255-256:
  59. Սահակյան, Նարե, «Եկեղեցու կարգն ու ժողովրդի բարքը. Կարապետ Տեր-Մկրտչյան և Գալուստ Տեր-Մկրտչյան (Միաբան)», ըստ՝ <https://bit.ly/3NFrXt8>:
  60. [Սրվաճյան Հարություն]«Ազգ», *Մեղու*, 1859, թիվ 5, էջ 33-34:
  61. Վօլտեր, «Ժամնօ եւ Կօլլէն», *Աղբիւր*, 1886, թիվ 11, էջ 379-384:
  62. Auslander, Leora, «Regeneration through the Everyday? Clothing, Architecture and Furniture in Revolutionary Paris», *Art History*, 2005, թիվ 2, էջ 227-247:
  63. Bourg, Julian, «The Enduring Tensions Between Catholicism and Modernity», *Integritas*, 2015, թիվ 1, էջ 1-22:
  64. Dougherty, Patricia, «The Parisian Catholic Press and the February 1848 Revolution», *Revue d'Histoire Ecclésiastique*, 2005, թիվ 1, էջ 83-123:
  65. Edelstein, Dan, «Christian Human Rights in the French Revolution», *Journal of the History of Ideas*, 2018, թիվ 3, էջ 411-426:
  66. Frost, Rainer, «Noumenal Alienation: Rousseau, Kant and Marx on the Dialectics of Self-Determination», *Kantian Reviews*, 2017, թիվ 4, էջ 523-551:
  67. Gairdner, William, «Jean-Jacques Rousseau and the Romantic Roots of Modern Democracy», *Humanities*, 1999, թիվ 1, էջ 77-88:
  68. Gay Peter, «The Enlightenment in the History of Political Theory», *Political Science Quarterly*, 1954, թիվ 3, էջ 374-389:
  69. Gianoutsos, Jamie, «Locke and Rousseau: Early Childhood Education», *The Pulse*, 2006, թիվ 1, էջ 1-23:
  70. Gurian, Waldemar, «On Maritain's Political Philosophy», *The Thomist: A Speculative Quarterly Review*, 1943, թիվ 1, էջ 7-22:
  71. Kelly, Aileen, «The Destruction of Idols: Alexander Herzen and Francis Bacon», *Journal of the History of Ideas*, 1980, հ. 41, թիվ 4, էջ 635-662:
  72. Kooops, Willem, "Jean Jacques Rousseau, Modern Developmental Psychology, and Education", *European Journal of Developmental Psychology*, 2012, սր. 9, էջ 1-11:
  73. Lastinger, Valérie, «To Nurse and to Die: Rousseau and the Test of Fiction», *The European Journal of Women's Studies*, 1997, սր. 4, էջ 421-433:
  74. Libaridian, Gerard (Խմբ.), *Armenian Review*, 1983, պրակ 36, թիվ 1:
  75. MaCleod, Jock, «Rousseau and the Epistemology of 'Sentiment'», *Journal of European Studies*, 1987, թիվ 2, էջ 107-128:

76. Marks, Jonathan, «Rousseau's Critique of Locke's Education for Liberty», *The Journal of Politics*, 2012, № 3, pp. 694–706:
77. Mason, Pamela, «The Communion of Citizens: Calvinist Themes in Rousseau's Theory of the State», *Polity*, 1993, № 26, № 1, pp. 25–49:
78. Moore-Gilbert, Bart, «Western Autobiography and Colonial Discourse: The Case of Rousseau's 'Orientalism'», *Social Identities*, 2005, № 4, pp. 301-314:
79. Noland, Aaron, «Proudhon and Rousseau», *Journal of the History of Ideas*, 1967, № 28, № 1, pp. 33-54:
80. Önder, Mustafa, «J. J. Rousseau, Emile and Religious Education», *Universal Journal of Educational Research*, 2018, № 6, № 1, pp. 1539-1545:
81. Pierson, Chris, «Rousseau and the Paradoxes of property», *European Journal of Political Theory*, 2013, № 4, pp. 409-424:
82. Phillips, Kristopher, «Descartes and the First Cartesians», *British Journal for the History of Philosophy*, 2016, № 1, pp. 178-181:
83. Rabow-Edling, Susanna, «The Decembrists and the Concept of a Civic Nation», *Nationalities Papers*, 2007, № 35, № 2, pp. 369-39:
84. Rang, Brita, «An Unidentified Source of John Locke's *Some Thoughts Concerning Education*», *Pedagogy, Culture and Society*, 2001, № 2, pp. 247-277:
85. Robinson, Peter, «Jean-Jacques Rousseau and history: moral truth at the expense of facticity», *Rethinking History*, 2008, № 3, pp. 417-431:
86. Rose R. B., «The "Red Scare" of the 1790s: The French Revolution and the "Agrarian Law"», *Past & Present*, 1984, № 1, pp. 113-130:
87. Rosenblatt, Helena, «On the Intellectual Sources of Laïcité: Rousseau, Constant, and the Debates about a National Religion», *French Politics, Culture & Society*, № 25, № 3, 2007, pp. 1-18:
88. Schönebaum, Herbert, «Pestalozzi und Herder», *Archiv für Kulturgeschichte*, 1934, № 2, pp. 145-174:
89. Schönebaum, Herbert, «Pestalozzis Geltung in Rußland seit 1827», *Jahrbücher für Geschichte Osteuropas, Neue Folge*, 1958, № 6, № 2, pp. 177-200:
90. Simon-Ingram, Julia, «Rousseau and the Problem of Community: Nationalism, Civic Virtue, Totalitarianism», *History of European Ideas*, 1993, № 1-3, pp. 23-29:
91. Siroky, David, Hans-Jörg, Sigwart, «Principle and Prudence: Rousseau on Private Property and Inequality», *Polity*, 2014, № 3, pp. 381-406:
92. Sonenscher, Michael, «Jean-Jacques Rousseau and the Foundations of Modern Political Thought», *Modern Intellectual History*, 2017, № 2, pp. 311-337:
93. Stein, Howard, «Russian Nationalism and the Divided Soul of the Westernizers and Slavophiles», *Ethos*, 1976, № 4, pp. 403–438:
94. Wiborg, Susanne, «Political and Cultural Nationalism in Education. The ideas of Rousseau and Herder concerning national education», *Comparative Education*, 2000, № 2, pp. 235–243:
95. Yonah, Yossi, «Patriotism, Alienation, and Well-Being: Rousseau on Political Legitimacy», *Iyyun: The Jerusalem Philosophical Quarterly*, 1997, № 2, pp. 293-326:
96. Златопольская, А. А., ««Исповедь» Руссо и русская мысль XVIII-XIX веков», *Вестник Русской христианской гуманитарной академии*, 2010, № 2, pp. 157-169:
97. Златопольская, А. А., «Вольтер и Руссо в русской мысли XVIII-XIX века», *Вестник Русской христианской гуманитарной академии*, 2011, № 4, pp. 55-63:

98. Златопольская, А. А., «Отражение идей Ж.-Ж. Руссо и Монтескье в русской мысли и русская политическая лексика XVIII - начала XIX века», *Вестник Русской христианской гуманитарной академии*, 2019, №4, т. 194-202:
99. Benrubi, J., «Pestalozzi und Rousseau», *Deutsche Vierteljahrsschrift für Literaturwissenschaft und Geistesgeschichte*; 1933, №11, т. 294-328: